

II МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС-ФОРУМ «ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ»

27 березня 2009 р. Київським національним торговельно-економічним університетом, Інститутом вищої кваліфікації КНТЕУ спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, Міністерством освіти і науки України, Інститутом економіки і прогнозування НАН України, Державним інститутом інтелектуальної власності, Державним агентством України з інвестицій та інновацій, іншими установами було проведено бізнес-форум «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні».

Учасники бізнес-форуму констатували, що формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки є безальтернативний шлях скорочення значного відставання рівнів розвитку економіки та життя населення України від розвинених країн світу, радикального підвищення ефективності використання національного ресурсного потенціалу, зниження енергетичної залежності, подо-

лання суперечності між завданнями економічного та соціального розвитку. Єдиною можливістю рівноправного існування України в глобальній економіці є формування такої національної інноваційної системи, що спиралася б на вже наявні «випереджаючі конкурентні переваги» в гуманітарній, геополітичній, економічній сферах та сприяла побудові та розвитку «економіки знань». Водночас відзначалося, що потребують подальшого розвитку концептуальні засади державної науково-технічної та інноваційної політики, не достатньо розвинена діяльність з надання консалтингових, інформаційних, фінансових та інших послуг учасникам інноваційного процесу, не використовується в повному обсязі потенціал вищих навчальних закладів у формуванні національної інноваційної системи.

Увазі читачів нашого журналу пропонуються тези доповідей, які були представлені на бізнес-форумі.

Ю. Макогон

завідуючий кафедри міжнародної економіки, доктор економічних наук,
професор, заслужений діяч науки і техніки України; Донецький національний університет

Т. Медведкін

науковий співробітник, кандидат економічних наук, доцент; Інститут економіки промисловості НАН України

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ІННОВАЦІЙ

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у 2005 р. розробила Інструкцію з економічних показників глобалізації,

в якому відзначені такі індикатори глобалізації, як показники інтернаціоналізації технологій та торгівлі наукомісткою продукцією, що є

результатом інноваційної діяльності. Оцінка глобалізації технологій відбувається на основі таких показників, які можуть розглядатися як критерії ефективності інноваційної діяльності: частка витрат на НДДКР у сукупних витратах зарубіжних дочірніх фірм, що контролюються материнськими іноземними компаніями; обсяги платежів (наприклад, роялті) за експорт нематеріальних активів (технологій) та виплат за імпорт технологій; обсяги продажів результатів НДДКР іноземними дочірніми компаніями на території країни, де вони функціонують.

Аналіз бюджетів України за 2004–2007 рр. показує, що динаміка розвитку національної інноваційної системи має негативний характер, оскільки лише такий напрям, як фінансова підтримка і розвиток інфраструктури наукових установ має тенденцію до зростання. Динаміка фундаментальних досліджень зупинилась, а напрямки, що залишились, мають взагалі тенденцію до зменшення, що негативно впливає на розвиток інноваційної діяльності України. Найбільшу увагу наша держава приділяє розвитку фундаментальних досліджень. Починаючи від 2004 р. і до 2006 р., на цей напрям інноваційної діяльності виділялося близько 45 % коштів державного бюджету в структурі витрат на інноваційну діяльність.

Друге місце за часткою видатків займають прикладні наукові розробки й дослідження — це майже 40 % у структурі витрат на інноваційну діяльність України, хоча в 2007 р. спостерігалася зміна тенденції щодо видатків на інноваційну діяльність. Частка видатків на фундаментальні та прикладні дослідження, що відповідно складають 33,6 та 37,88 %, зменшується, але спостерігається збільшення частки видатків на такі напрями, як національні, державні науково-технічні та інвестиційні програми; їх розробка та розробка найважливіших новітніх технологій відповідно складають 21,7 та 2,96 %. Така ситуація свідчить про зміну пріоритетності держави стосовно розвитку інноваційної діяльності саме щодо вищеназваних прог-

рам. Це стане наступним етапом у процесі трансформації національної інноваційної системи.

Статистичне спостереження інноваційної діяльності у вибраних п'яти регіонах України показує, що така тенденція більш характерна для м. Києва: серед усіх видів економічної діяльності найвищий рівень інноваційної активності в секції К (44,5 % при середньому 29,5 %) і частка інноваційно активних підприємств інших видів послуг (КВЕД 72, 74,2 і 74,3) у загальній кількості інноваційних підприємств сфери послуг (К) становить 80 %.

Для Харківської області більш характерним є високий рівень інноваційності підприємств переробної промисловості. У Донецькій — кожне третє підприємство фінансової діяльності займалося інноваціями, а також майже чверть підприємств переробної промисловості при середньому 17,7 %.

Прогнози та рекомендації щодо вирішення зазначених стримуючих чинників:

- ✦ у другому півріччі 2009 р. внаслідок стабілізації американської економіки зайві, практично нічим не забезпечені (за винятком ажіотажного попиту з боку інвесторів) трильйони доларів «накриють» фінансовий ринок, що призведе до різкого стрибка інфляційних ризиків. Це може сприяти залученню на сфері НДДКР дешевих «гарячих» грошей;
- ✦ перешкоди для інноваційної діяльності з точки зору підприємств розподіляються таким чином: *1 місце* — відсутність фінансування (89 % опитаних); *2 місце* — відсутність коштів у замовників (54 %); *3 місце* — високі кредитні ставки банківських установ (44 %), що обумовлює виокремлення проблеми дефіциту фінансових коштів;
- ✦ для України характерна англо-американська модель розвитку, яку можна кваліфікувати як таку, коли держава більше покладається на ринкові механізми стимулювання інноваційної діяльності, маючи достатньо високий науково-технічний потенціал, що, на наш погляд, є недостатньо ефективним у сучасних умовах.

Тому основним завданням державної політики мають бути заходи, спрямовані на створення умов органічного поєднання науково-технічного і підприємницького середовища. Держава також має посилити пряму підтримку інноваційного процесу, зокрема за раху-

нок бюджетних асигнувань. Бюджетні асигнування мають спрямовуватися насамперед на реалізацію стратегічних цілей держави і пріоритетних напрямів розвитку економіки, а не на задоволення внутрішньовідомчих інтересів.

М. Якубовський

доктор економічних наук, головний науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Конкурентне позиціонування України в глобальному економічному середовищі значною мірою залежить від її можливостей вчасно і ефективно адаптуватися до світових інноваційних процесів, де найважливішою умовою лідерства є інтелектуальний капітал.

В цих умовах не тільки актуальним, але і вкрай необхідним стає посилення коригуючої функції держави щодо активізації і покращення якісних показників наукового і інноваційного забезпечення промисловості та конкурентної стратегії економіки в цілому.

Має бути не просто покращена, а докорінно змінена організаційна структура інноваційного процесу в напрямку посилення комерційно-ринкового взаємозв'язку наукової, інноваційної і виробничої складової. Однак сьогодні між науковим та інноваційним забезпеченням розвитку промисловості відсутня технологічна єдність.

За вісім років (2000—2007 рр.) майже 40 % загального обсягу нових технологій, необхідних для модернізації вітчизняної промисловості, було придбано за межами України. Вітчизняна наука також прагне підтримки інноваторів з-за кордону. Майже п'ята частина наукового потенціалу України працює на закордонні замовлення. Через це втрачаються авторські права на інтелектуальну власність, створену вітчизняними науковцями, потім сплачується надви-

сока інноваційна рента за імпорт інноваційного продукту, створеного за вітчизняними розробками, поступово втрачається ринковий сегмент інноваційної продукції і інноваційна чутливість у формуванні національної інноваційної стратегії.

Є ще одна проблема. Неврегульованість базових питань (передусім прав власності, економічної доцільності інвестицій) призводить до негативного результату участі України у міжнародному трансфері технологій. Зростає імпорт технологій, і, як наслідок, зникає зацікавленість підприємців у підтримці вітчизняних наукових досліджень.

Не менш важливу роль у науково-інноваційному забезпеченні промисловості поряд з фінансуванням науки відіграє фінансування безпосередньо інноваційної діяльності. Останнім часом витрати на інновації в промисловості отримали стійку тенденцію до зростання. Проте інноваційні уподобання залишаються поки що переважно на рівні окремих підприємств. Державні і місцеві органи влади майже не сприяють активізації інноваційних процесів.

Важливим чинником науково-інноваційного забезпечення промисловості є кадровий потенціал, а саме його інтелектуальна складова. Чисельність науковців у промисловості має спадну тенденцію. Це зумовлено двома групами факторів. З одного боку, держава та значна частина підприємців все ще недооцінюють можливості

наукової і інноваційної діяльності щодо підвищення ефективності виробництва і прискорення економічного зростання, з іншого, самі суб'єкти інтелектуальної праці не задоволені умовами проведення наукових робіт. Щоб знайти плідний консенсус щодо розв'язання цих протиріч, нам вбачається доцільним більш швидкими темпами підвищувати оплату праці вітчизняним науковцям, наближаючи її до рівня, який мають їх іноземні колеги, та суттєво вдосконалювати матеріальні й організаційні умови проведення наукової і інноваційної діяльності.

Актуальним напрямом науково-інноваційного забезпечення промислового розвитку є розбудова інноваційної інфраструктури. Необхідно більш плідно використовувати переваги науково-технологічних інтеграційних утворень.

Держава має сприяти поєднанню науково-дослідних установ академічного, вузівського і корпоративного секторів; залученню до їх складу матеріально-технічної бази підприємств і фірм наукового та інноваційного профілю. Особливої уваги з боку держави заслуговує інтеграція освіти і науки. Розвиток інноваційної інфраструктури взагалі, а процеси інтеграції освіти і науки зокрема мають отримати статус державних пріоритетів з визначенням нормативно-правових, економічних і організаційних засад їх утворення і функціонування. Реформування науково-дослідного сектору має стати невід'ємною складовою державних заходів щодо розбудови національної інноваційної системи і науково-інноваційного забезпечення розвитку промисловості.

Н. Ткаченко

кандидат економічних наук, доцент;
Київський національний торговельно-економічний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ ЯК ПРЕДМЕТ ДЕРЖАВНОЇ ЗАКУПІВЛІ

Актуальним питанням при здійсненні державних закупівель є відповідність законодавства про державну закупівлю умовам розвитку освіти і науки. Задоволення державних потреб у науці і освіті через механізм державних закупівель передбачає економію державних коштів за рахунок конкурсного відбору виробників наукового продукту.

Завданням державних закупівель інноваційного продукту (науково-дослідні розробки) є:

- 1) забезпечення максимальної економічності й ефективності;
- 2) розвиток конкуренції між виконавцями;
- 3) забезпечення відкритої, справедливої і неупередженої оцінки проектів виконавців.

За даними Міністерства економіки України виконання державного замовлення на створення науково-технічної продукції здійснювалось

за такими пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки:

- ✦ удосконалення демографічної політики, розвиток людського потенціалу та формування громадянського суспільства;
- ✦ збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток;
- ✦ впровадження новітніх біотехнологій; діагностика і методи лікування найпоширеніших захворювань;
- ✦ розробка нових комп'ютерних засобів та технологій інформатизації суспільства;
- ✦ впровадження новітніх та ресурсозберігаючих технологій в енергетиці, промисловості та агропромисловому комплексі;
- ✦ розробка нових речовин і матеріалів.

Так, за даними Міністерства економіки України на виконання державного замовлення у 2006 р. у сфері науки, згідно з видатками Дер-

жавного бюджету України, затверджено в обсязі 298 877,2 тис. грн.

У сучасних умовах держзамовнику достатньо складно виявляти ефективних або неефективних розробників та виконавців інноваційних проектів. Закупівельні органи не в змозі визначати звичними для них методами очікувану вартість проектів з урахуванням цін, інфляції і інших чинників ризику. Фінансово-економічна діяльність держзамовника по договорах перетворюється з пасивної функції контролю калькуляцій витрат продукції, що постачається, на активну функцію управління ціною (вартістю) контракту.

Оскільки інноваційний продукт має спеціалізований характер і виникають труднощі при розробці кваліфікаційних вимог, критеріїв оцінки та процедури оцінки тендерних пропозицій, доцільно залучати експертів. Чим більше експертів залучається до оцінки наукового продукту, тим вища якість експертизи, з одного боку, і суттєво збільшуються витрати на експертизу — з іншого.

Оцінку інноваційного продукту як предмету державної закупівлі доцільно здійснювати

експертним методом у два етапи. На першому етапі оцінюються тільки якісні характеристики інноваційного проекту. На другому з урахуванням того, що вагомість значення ціни не повинна бути нижче 70 %, оцінюються у комплексі цінові та якісні складові. Потребують зміни нормативно-правові акти у частині значного зменшення вагомості цінового критерію.

У деяких країнах перелік експертів за окремою галуззю знань визначається на державному рівні, а при високій вартості договору про державні закупівлі залучення незалежних експертів наукового продукту для оцінки тендерних пропозицій є обов'язковою процедурою.

Таким чином, в умовах ринкової української економіки виникає необхідність пошуку удосконалення управління державного замовлення та державних закупівель у сфері освіти і науки як пріоритетних державних потреб, що дозволить державному замовникові здійснювати ділове співробітництво з учасниками ринкових відносин, націлене на ефективне використання державних коштів при реалізації важливих наукових та освітніх державних програм у рамках здійснення економічної політики держави.

В. Соловйов

доктор економічних наук, заступник директора Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНИХ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відомо, що успіх інноваційного розвитку економіки залежить від налагодження партнерських відносин між усіма економічними агентами. На жаль, українську економіку характеризує майже повна відсутність взаємозв'язку між наукою, виробництвом, фінансовим сектором, освітою і державним управлінням. Інколи це пояснюють і виправдовують специфікою ринкових відносин, що склалися всередині країни, тобто тим, що на території України формуються окремі товарні, фінансові ринки,

ринки науково-технічної продукції і професійних кадрів. Водночас вважається, що держава повинна знаходитися поза ринковою системою, бути лише спостерігачем або (в кращому випадку) арбітром. Проте зарубіжний досвід свідчить, що саме у країнах з найбільш розвиненими ринковими відносинами спостерігається системний підхід до створення умов вигідності партнерських відносин передусім у сфері технологічного розвитку. Прикладом тут можуть слугувати США, де упродовж 1970—1980-х рр.

було прийнято понад півтори десятків законодавчих актів, які стимулювали виникнення державно-підприємницьких партнерств, спрямованих на активізацію виходу технологічно орієнтованих американських підприємств на зовнішній ринок.

Україна теж могла б досягти певних успіхів на міжнародних товарних ринках саме на основі активізації участі українських вчених і фахівців у сфері технологічного розвитку. Про це свідчить високий авторитет наших науково-технічних розробок у зарубіжних замовників. Згідно з даними Держкомстату у 2005–2007 рр. галузева наука України на 31,2 % фінансувалася із зарубіжних джерел. Закріпленню позицій вітчизняної науки на світовій арені міг би сприяти розвиток партнерських відносин наукових установ з підприємствами, банками, освітніми закладами та активна участь у такій співпраці державних структур. Однак для того щоб наукові установи були центрами співпраці, слід провести деяку структурну перебудову і в самій науково-технічній сфері.

Сьогодні значна частина наукових інститутів — це державні установи, що значно обмежує можливість їх участі в процесі комерціалізації створених технологій навіть усередині країни. В результаті накопичений потенціал науково-технічних рішень залишається незатребуваним, наукові інститути і учені обмежені в можливості отримання додаткового доходу для розвитку досліджень і можуть розраховувати тільки на державне фінансування. Це призводить до посилення боротьби наукових організацій за бюджетні кошти фінансування.

Недосконале планування професійної структури кадрів високої кваліфікації призводить до того, що університети України змагаються не за імідж якісної освіти, а за студентів-контрактників з кон'юнктуру престижних спеціальностей. Українські підприємці змагаються

переважно за «безгоспні» ресурси, а не за ринок готової продукції. Вочевидь, що боротьба за досягнення зазначених вище цілей зовсім не приводить до встановлення ефективних зв'язків у системі виробництва і просування інновацій, а, швидше, сприяє подальшому роз'єднанню учасників інноваційного процесу. А це, в свою чергу, означає, що маючи достатньо потужний науково-технологічний потенціал, Україна не покращує, а, навпаки, погіршує свої позиції як учасника світового технологічного ринку.

Особливої уваги і концентрації зусиль усіх економічних агентів потребує заключний етап інноваційного циклу. При формуванні приватно-державних партнерств слід враховувати розподіл відповідальності між їх головними учасниками: урядом, приватним промисловим сектором, НДІ, університетами і органами місцевого самоврядування. Участь місцевих органів влади у технологічних партнерських заходах є одним з найбільш принципових моментів державно-приватної кооперації. У державній науково-технічній політиці останніх років усе більшої уваги приділяється залученню саме регіонів до фінансування досліджень і розробок у межах державних програм, до спільного визначення національних науково-технологічних пріоритетів і використання регіонального науково-технологічного потенціалу у національних інтересах. Сьогодні практично в усіх органах державного управління обласного рівня існують підрозділи або хоча б окремі спеціалісти, які відповідають за науково-технологічний та інноваційний розвиток регіону. Нині слід налагодити планування процесів інноваційного розвитку, включення науково-технологічних компонент до планів соціально-економічного розвитку та фокусувати увагу на створенні високотехнологічних фірм і використанні передових технологій у традиційних виробництвах і сфері послуг.

Н. Кожевiна

Президент Української асоціації бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів (УАБІЦ)

В. Яремій

виконавчий директор УАБІЦ

УПРОБЛЕМИ ТА НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна, яка входила до «тридцятки» країн світової інтелектуальної еліти, успадкувала від СРСР значний науково-технічний потенціал. За даними досліджень, проведених ООН на початку ХХІ ст., Україна посідала одне з перших місць у світі за кількістю наукових робітників. Рівень освіченості українців перевищував середній індекс країн Східної Європи і СНД.

Сьогодні Україна залишається серед світових лідерів за такими напрямками фундаментальної науки, як фізика, математика, інформатика, хімія, фізіологія, медицина; входить у «вісімку» держав, які мають необхідний науково-технічний потенціал для створення авіакосмічної техніки.

Проте на відміну від розвинених країн, у яких 85–90 % приросту валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) забезпечується за рахунок виробництва та експорту наукомісткої продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції становить приблизно 0,05–0,1 %, що на порядок менше, ніж частка Польщі і на декілька порядків менше стосовно країн Західної Європи (Німеччини, Франції, Великої Британії та ін.).

Інноваційні процеси в Україні не набули достатніх масштабів і не стали суттєвим фактором зростання ВВП.

Досить неоднорідною є інноваційна активність регіонів: частка промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, становила від 32,6 до 3,1 %, при цьому більша за середню – у м. Києві, Харківській, Одеській, Чернівецькій, Івано-Франківській та Вінницькій областях, значно менша – у Рівненській, Сумській

і Хмельницькій областях (за даними Держкомстату 2007–2008 рр.).

Основним джерелом фінансування витрат на інновації, як і в попередні роки, залишаються власні кошти підприємств.

Постійна тенденція до погіршення матеріально-технічної бази наукових установ негативно позначається на результатах їх діяльності. За умов зниження обсягів централізованих капіталовкладень і недостатніх обсягів фінансування науки спостерігається фізичне та моральне старіння науково-дослідної бази, суттєве погіршення матеріального забезпечення науки.

Стійкі тенденції щодо зменшення загальної чисельності працівників, які виконують наукові та науково-технічні роботи, зокрема в галузі технічних наук, та старіння наукових кадрів становлять загрозу інтелектуальній спадковості поколінь, призводять до втрати наукових шкіл, наукового кадрового потенціалу держави.

Система вищої освіти внаслідок постійних реформ, посиленої комерціалізації та відсутності системи прогнозування потреби у фахівцях різних галузей економіки не забезпечує відповідності підготовки кадрів суспільним потребам.

У результаті переходу від природничого до гуманітарного підходу при підготовці спеціалістів, а також викладання економіки, менеджменту та маркетингу у вищих навчальних закладах за спрощеними підручниками західних авторів, не адаптованих до умов української економіки, різко знизилась якість управлінських рішень, ефективність і конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та країни в цілому.

Погіршення якісних характеристик освітньої та наукової підготовки трудових ресурсів потен-

ціалу знижує його конкурентоспроможність в умовах зростання інтелектуальної інноваційної складової виробничого процесу, який вимагає нестандартних рішень, розвитку особистості та її ціннісної орієнтації.

Низький рівень заробітної плати науковців і матеріально-технічного забезпечення наукових досліджень, відсутність активної пропаганди досягнень вітчизняної науки та її значення в сучасних процесах розвитку економіки негативно відбиваються на престижності наукової діяльності в Україні.

Середньомісячна заробітна плата науковців залишається нижчою від законодавчо визначеної, яка має дорівнювати подвійній середній заробітній платі працівників промисловості.

Із загальної кількості випускників вищих навчальних закладів, які отримують дипломи магістра та спеціаліста, лише 0,6 % влаштовуються на роботу в науковій організації.

Основні недоліки у формуванні національної інноваційної системи:

1) відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку;

2) недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності;

3) неефективність адміністративно-організаційної структури управління науково-технічною та інноваційною діяльністю;

4) слабо розвинена інноваційна інфраструктура, не здатна забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки;

5) недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики;

6) неефективне використання наявних фінансових та інвестиційних ресурсів для реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики;

7) повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції, інфраструктури інноваційної діяльності.

Вирішення питань, які гальмують інноваційні процеси, дадуть можливість зробити вагомі кроки до переходу економіки нашої держави на інноваційний шлях розвитку.

С. Володін

доктор економічних наук, член-кореспондент УААН

К. Бондаренко

пошукач Інституту інноваційного провайдингу УААН

СИНЕРГІЯ НАУКИ, ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ ЗА СИСТЕМОЮ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОВАЙДИНГУ

Визначимо інноваційну систему як сукупність відносин суб'єктів інноваційної діяльності щодо створення, розповсюдження та використання інновацій, спрямованої на капіталізацію і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, що зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційна система дає найбільший синергетичний ефект, якщо поєднує в єдиному інтегрованому комплексі науку, освіту та бізнес. Це твердження поки що не знайшло ефектив-

ного втілення в системі економічних відносин в Україні. Можна говорити про кризу інноваційної політики. Приймаються декларативні закони, які не мають бюджетних преференцій і не заохочують головних учасників інноваційного процесу — творців науково-інноваційної продукції та підприємців наукоємного ринку — до співпраці, створення інтегрованих інноваційно-підприємницьких структур.

За результатами досліджень Інституту інноваційного провайдингу (ІІП) інноваційні сис-

теми, що утворюються як комплекс забезпечення новостворень і нововведень в ринкових умовах, поділяються на:

«штовхаючу» систему, що базується на основі пропозицій науково-технічної сфери, більшість представників якої працює за старію системою організації наукових досліджень і розробок, не завжди вміє трансформувати свої наукові розробки в інноваційну ринкову продукцію, розраховує на бюджетне фінансування і обмежується пропагандою своїх досягнень;

«тягнучу» систему, що базується на основі попиту виробничо-підприємницької сфери, повсякчас прагне досягти бізнес-результату, але не завжди коректним шляхом;

«псевдоінноваційну» систему, яка створюється як засіб забезпечення тимчасової життєдіяльності застарілої системи за рахунок імітації прагнення до оновлення та прогресу;

систему інноваційного «провайдингу», яка відрізняється тим, що будується на основі економічних правил наукомісткого ринку, який забезпечує балансуювання попиту та пропозиції на науково-інноваційну продукцію, регулює пропорції відтворення, стимулює впровадження досягнень науки і техніки у сфері виробництва та послуг.

Доведено, що головним «порогом» переходу створених на основі результатів наукових досліджень науково-технічних розробок (новацій) в реальну економіку є спроможність учасників науково-інноваційного процесу здійснити перетворення їх в інновації. Цей «пори́г» поділяє стадії новостворення та нововведення. Нововведення в ринкових умовах здійснюється виключно у формі наукоємного бізнесу. Саме цей елемент є визначальним у побудові роботи науки та освіти на інноваційних засадах.

Проведений факторний аналіз допомагає усвідомити деякі підходи до інноваційного розвитку науки та освіти за моделлю інноваційного провайдингу. Інновації в економіко-технологічній сфері — капіталізовані та комерціалізовані новації. Інноваційність науки, в т.ч. освітянської, — це спроможність реалізувати

на ринку конкурентоспроможну науково-інноваційну продукцію та отримати прибуток від інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність є підприємницька діяльність наукових установ та їх уповноважених провайдерів або посередників на ринку. Інноваційна економіка — економіка знань, які в умовах наукомісткого ринку перетворюються в конкурентоспроможні науково-інноваційні розробки та наукомістку продукцію, що мають платоспроможний попит у підприємницькій виробничо-комерційній сфері. Таким чином, інноваційна система, створення якої необхідне при переході національної економіки на інноваційну модель функціонування і розвитку, поєднує в умовах наукомісткого ринку адаптовану до ринкових умов наукову сферу і орієнтовану на науково-технічний прогрес підприємницьку сферу виробництва та послуг.

Основними факторами, що визначають перехід науки та освіти на інноваційну модель розвитку, є:

- ✦ рівень інноваційного мислення та підготовки кадрів для інноваційної діяльності;
- ✦ відповідність побудови процесу НДДКР програмно-цільовому методу науково-інноваційного продукування;
- ✦ вміння наукових установ виконувати маркетингові дослідження і забезпечувати консалтинговий супровід наукомісткої продукції на ринку;
- ✦ спроможність експериментально-виробничої бази наукових установ до освоєння інновацій, залучення інвестицій і ефективного господарювання;
- ✦ здатність науково-експериментальної структури знайти місце в інтегрованих формуваннях галузевих та регіональних агротехнобізнескластерів наукомісткого ринку.

Реалізацію цього синергетичного підходу забезпечує система інноваційного провайдингу, яка базується на засадах наукознавства інноваційної діяльності; методології інновінгу як основи продуктивної творчості; комплексу ринкових інструментів інноваційного консалтингу; венчурного підприємництва, яке забезпечує

освоєння виробництва і реалізацію наукомісткої продукції; наукоємного ринку.

Розроблено методологічну базу та практичний інструментарій, які дозволяють сформулювати стратегію інноваційного провайдингу в

будь-якій науковій та освітянській сфері, де ставляться прагматичні завдання реалізації власного або залученого науково-інноваційного потенціалу на підприємницьких засадах наукомісткого ринку.

Л. Шульгіна

доктор економічних наук, заступник директора Інституту вищої кваліфікації;
Київський національний торговельно-економічний університет

ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПОТРЕБ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Процес еволюції нинішнього суспільства України в інноваційно-інтелектуальне передбачає відповідні зміни у системі освіти, у т. ч. вищої. Запорукою відчутних позитивних зрушень на шляху вдосконалення системи вищої освіти в Україні є координація дій та об'єднання зусиль на трьох рівнях організації навчального процесу *університет—кафедра—викладач*.

Рівень університету має забезпечити вирішення ряду завдань, з яких ми виділяємо пріоритетні:

- ✦ проведення необхідних змін у структурно-логічній схемі навчального процесу для переходу на модульне навчання;
- ✦ створення умов для розвитку індивідуалізованого навчання (задоволення індивідуальних потреб завдяки можливості вибору предметів, викладачів, отримання практичного досвіду);
- ✦ здійснення заходів з обміну викладацьким досвідом (конференцій, семінарів, тренінгів);
- ✦ формування системи матеріальної та моральної мотивації викладачів на досягнення кращих результатів.

Однак реалізація цих завдань можлива лише за умов, якщо університет має достатній для цього рівень автономії.

Рівень кафедри. На кафедрі доцільно провести аналіз навчальних планів для досягнення головних цілей:

- ✦ зміни структури кредитів з урахуванням вимог модульного та індивідуалізованого навчання;
- ✦ виявлення та усунення можливого дублювання деяких питань під час вивчення різних дисциплін;
- ✦ включення до переліку професійно орієнтованих дисциплін нових предметів для забезпечення набуття студентами актуальних компетенцій;
- ✦ формування комплексів модулів дисциплін з метою взаємодоповнення.

Важливим напрямом є розвиток відносин кафедри з підприємствами. За весь час навчання в університеті виробнича практика майбутніх фахівців триває лише кілька тижнів, причому студенти зазвичай не мають доступу ні до необхідної інформації, ні до виконання професійних функцій. На нашу думку, практика має бути наскрізною, щоб студенти могли набувати та накопичувати практичні навички шляхом вирішення проблем конкретного підприємства. Один із шляхів досягнення цього — створення актуальних міні-кейсів (на замовлення керівників підприємства) і вирішення їх за час вивчення дисципліни. Крім того, керівництво підприємства може вважати за доцільне закріплення за ним кількох студентів з метою виконання індивідуальних завдань протягом всього періоду навчання, написання на його матеріалах курсових робіт,

а на заключному етапі — дипломної магістерської роботи.

На ринку з'явилися умови для реалізації цього підходу. До недавнього часу розкриття будь-якої інформації про діяльність підприємства вважалося нерозумним, а то й шкідливим. Однак під тиском дефіциту спеціалістів необхідного рівня підготовки, здатних розробити конкурентну стратегію і тактику розвитку бізнесу, збільшується кількість компаній, що змінюють лінію поведінки на ринку. Предмет вчорашніх побоювань сьогодні стає частиною репутаційної стратегії компанії, що формує довгострокову лояльність і довіру. Компанії з довгостроковими планами на майбутнє зацікавлені в розвитку внутрішніх ринків, підтриманні стандартів професіоналізму та принципів етичної конкуренції.

Рівень викладача. «Школа вчителем стоїть» — цей відомий вислів І. Франка нагадує про те, що головним фактором ефективного навчання є викладач: його творчий підхід, кваліфікаційний рівень і професіональна відданість. Ці складові дають можливість викладачу вибрати таке поєднання змісту, форми та структури кожного заняття, щоб забезпечити отримання бажаного результату.

Перетворення задекларованих лозунгів у реальні досягнення вимагає від викладача ви-

сокого рівня майстерності. Необхідно знайти компромісне рішення між бажаним ступенем формування у студентів міцного теоретичного фундаменту (без чого неможливе засвоєння, а отже, і застосування на практиці сучасних методів аналізу) і набуттям ними комплексу практичних навичок (що в свою чергу підвищує рівень мотивації на пошук в теорії рішень проблем бізнесу). Максимально надати студентам і перше і друге за короткий період навчання в університеті неможливо. Рациональний компроміс може бути знайдений лише за умови постійної роботи викладача над собою.

Крім того, на всіх зазначених рівнях слід звернути увагу на те, що вища школа сьогодні зосередила майже всю увагу на прищепленні студентам суто професіональних навичок. Однак успіх майбутнього професіонала значною мірою залежить і від комплексу психологічних (самооцінка, відповідальність, прагнення до лідерства та досягнення статусу, комунікабельність, співчуття тощо) та етичних (повага, порядність, пунктуальність тощо) характеристик. Тому максимальним результатом у даному контексті є виховання у студентів зазначених характеристик у оптимальному співвідношенні.